

Turkologist Andreas Tietze and His Place in Turkish Literature

Fahri TEMİZYÜREK¹ & Perihan DUMAN SAĞIR²

Abstract

The focus of this study is the position of Turkologist Andreas Tietze in Turkish literature. The aim is to gain a deeper understanding of his contributions, evaluate his influence, and position his role within Turkish literature. The study is an example of qualitative research and was conducted using document analysis. According to the results, Andreas Tietze stands out as a significant figure in the field of Turkology through his contributions to Turkish literature. His prominence in Turkish literature has been shaped by his important work in both linguistics and cultural history. His in-depth analyses have contributed to a greater understanding of Turkish literature, and his linguistic studies, dictionary projects, and cultural analyses have introduced a new dimension to research in this field. Tietze's academic leadership and success in educating students have played a pivotal role in the development of Turkology, establishing him as one of the leading figures in Turkish literary scholarship. His extensive dictionary projects, such as the Turkish Etymological Dictionary (TETTL), have become essential references for linguists, cultural historians, and literary researchers. These dictionaries allow for an in-depth examination of the historical and contemporary vocabulary of the Turkish language and facilitate the understanding of its evolution and the cultural changes it reflects. This study is significant in identifying Tietze's various contributions to Turkology, his impact on the evolution of Turkish literature, and the effects of his work on the Turkish language.

Keywords

Turkology

Andreas Tietze

Turkish literature

Linguistics

Türkolog Andreas Tietze ve Türk Edebiyatındaki Yeri

Özet

Türkolog Andreas Tietze'nin Türk edebiyatındaki konumu, çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Bu çalışmanın amacı; Türkolog Andreas Tietze'nin Türk edebiyatındaki rolünü derinlemesine anlamak, değerlendirmek ve belirli bir çerçevede konumlandırmaktır. Çalışma, nitel araştırma örneğidir ve buna uygun olarak doküman analizi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucuna göre Andreas Tietze, Türk edebiyatındaki katkıları aracılığıyla Türkoloji alanında önemli bir isim olarak öne çıkmaktadır. Tietze'nin Türk edebiyatındaki yeri hem dil bilimi hem de kültür tarihine yaptığı önemli çalışmalarla şekillenmiştir. Bu alandaki derinlemesine analizleri, Türk edebiyatının anlaşılmasına katkı sağlamıştır. Dil bilimsel çalışmaları, sözlük projeleri ve kültürel analizleri, bu alandaki araştırmalara yeni bir boyut kazandırmıştır. Tietze'nin akademik liderliği ve öğrenci yetiştirme konusundaki başarıları, Türkoloji alanındaki gelişimde etkili bir rol oynamış ve onu Türk edebiyatının önde gelen figürlerinden biri yapmıştır. Onun *Türkçe Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati (TETTL)* gibi kapsamlı sözlük projeleri, dil bilimciler, kültür tarihçileri ve edebiyat araştırmacıları için temel bir başvuru kaynağı olmuştur. Bu sözlükler, Türk dilinin tarihî ve çağdaş sözcük dağarcığının derinlemesine incelenmesine ve dilin evrimi ile kültürel bağlamdaki değişimleri anlamaya olanak tanımaktadır. Çalışma, Tietze'nin Türkoloji'ye yaptığı çeşitli katkıları, Türk edebiyatının evrimi ve Türk dili üzerine etkilerinin tespiti bakımından büyük bir önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler

Türkoloji

Andreas Tietze

Türk edebiyatı

Dil bilimi

Article Info

Makale Bilgisi

Received / Geliş Tarihi

21.02.2024

Reviewed / Kabul Tarihi

21.09.2024

Published / Yayın Tarihi

30.09.2024

Reference

Kaynakça

Temizyürek, F., & Duman Sağır, P. (2024). Türkolog Andreas Tietze ve Türk edebiyatındaki yeri. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 12(3), 1-18.

¹ Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, fahri@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0497-1045

² Millî Eğitim Bakanlığı, perihandumansagir@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0883-2736

Giriş

Türkoloji disiplini içerisinde önemli bir yere sahip olan Andreas Tietze, 20. yüzyılın önde gelen Türkologlarından ve de Doğu bilimcilerinden biri olarak bilinmektedir. Uzun ve üretken kariyeri boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihini, kültürünü ve özellikle Türk edebiyatını derinlemesine inceleyerek bu alanlara değerli katkılarda bulunmuştur. Tietze'nin çalışmaları, Türk kültürüne ve diline disiplinler arası bir perspektiften yaklaşarak, Türkoloji alanına önemli bir zenginlik katmıştır (Anetshofer, 2005).

Andreas Tietze, I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesinden birkaç ay önce, 26 Nisan 1914'te Viyana'da doğmuştur. Sanat tarihçisi olan Hans Tietze (1880-1954) ve Erica Tietze-Conrat (1883-1958) çiftinin dört çocuğundan biri olarak dünyaya gelmiştir. Praglı baba, Viyana Üniversitesinde sanat tarihi okumuş ve Aralık 1905'te genç meslektaşı Erica Conrat ile evlenmiştir. Anne, zengin Viyanalı tüccar Hugo Conrat'ın kızıdır. Evleri, ünlü besteci Johannes Brahms'ın (1833-1897) sıkça ziyaret ettiği sanatsever bir yerdir.

Andreas Tietze, 19. Viyana ilçesi Grinzing'de, dört kardeşiyle birlikte sevgi dolu bir dadının gözetiminde büyümüştür. İlkokulu yine bu ilçede tamamladıktan sonra, 8. Viyana ilçesindeki Piaristengymnasium'a devam etmiş ve 1932'de olgunluk sınavını geçerek tarih alanında yüksek lisans eğitimine başlamıştır. Eğitimine Viyana Üniversitesinde tarih, Slavistik, Doğu Avrupa tarihi ve Balkanoloji alanlarında devam etmiştir. Bu dönemde Türkçe, Arapça ve Farsça gibi Doğu dilleriyle ilgilenmeye başlamıştır. 1933 yılında, bir dönem boyunca Paris'teki Sorbonne Üniversitesinde de eğitim aldı. Eğitimlerini tamamladıktan sonra iş hayatına asistan olarak (Doğu Avrupa Enstitüsü) başlamıştır. 1936 yılına gelindiğinde İtalyan tarımı üzerine yazdığı tezi ile doktor unvanı almıştır.

Tietze'nin öğrenme isteği ve dil becerisi, Balkan bölgesinin tarihini anlamak için sadece indoevropce dilleri değil aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nun devlet ve idari dili olan Osmanlı Türkçesine de geniş bir ilgiyle yaklaşmasının yolunu açmıştır. Osmanlı Türkçesi, Balkan dillerine Türkçeden geçmiş olan Turcizm (çoğunlukla Osmanlı aracılığıyla aktarılan Arapça veya Farsça kökenli kelimeler) olarak adlandırılan kelimelerde izler bıraktığı için, Güneydoğu Avrupa'nın tarihini araştırmada gereklidir (Köhbach, 2004a). Tatillerini kitap yığınlarının arasında bir dağ evine çekilerek geçiren, hiç durmadan dil öğrenen, spor yapmaktan ve seyahat etmekten hoşlanan genç bir adam olan Tietze, 1930'ların ortalarında macera dolu Arnavutluk seyahati hakkında anılarını kaleme almıştır. 1936 yılında ilk kez Türkiye'yi ziyaret etmiş, Ağustos '4'ünden Eylül 27'sine kadar devam eden bu gezisi hakkında "Unsere Anatolienraise/Anadolu Seyahatimiz" adlı bir rapor yazmıştır. Bu ziyaret onun Türk kültürü ve dilleriyle ilgili ilgisini daha da artırmıştır (İshakoğlu Kadıoğlu ve Şahinbaş Erginöz, 2017). Anetshofer, bu seyahatin tarihini 1935 olarak verir (2012, s. 147)

1936 ve 1937'de Robert Anhegger eşliğinde bir Anadolu seyahati gerçekleştirmiştir (Zürcher, 2002). 17. yüzyıl İtalyan tarım politikaları üzerine çalıştığı doktorasını 1936'da tamamlamıştır. Özellikle 1937'de Viyana'daki sıkıntılı günler ve Alman Reich'inin baskısı, Tietze için, sol görüşlü ve Yahudi kökenli biri olarak sadece yeteneklerine uygun bir pozisyon bulma umutlarını yok etmekle kalmamış aynı zamanda bir Nazi iktidarının gelmesi durumunda can güvenliğinin de kalmadığını göstermiştir. Nazi baskısının arttığı bu dönemde Türkiye'ye gitmeye karar vermiştir. Bütün bu koşullar altında ve Almanya'nın kısa süre sonra Avusturya'yı işgal etmesinin ardından Andreas Tietze, siyasi belirsizlik ve tehdit nedeniyle dil ve kaynak çalışmalarını başlatmak için Avusturya'yı terk etmeye karar vermiştir. Diğer birçok sürgün gibi, birçok Yahudi bilim insanının sığınak olarak gördüğü Türkiye'ye gelen Andreas, İstanbul Üniversitesinin 1933 yılı reformunda kendisinden önce gelen Ernst Von Aster (1880-1848) hocasının referansıyla (Dölen, 2010) Yabancı Diller Okulundaki Rene Houille'den kalan kadroyu

Kasım 1938'de doldurmuştur. 1952'ye kadar Almanca ve 1953-1958 yılları arasında da İngilizce öğreticiliği görevini üstlenmiştir (Gökdağ, 2017).

Tietze, İstanbul Üniversitesindeki görevi sırasında özellikle Arap edebiyatı üzerine olan Ritter'in derslerini düzenli olarak takip etmiştir. Alman sürgün bilim adamları ve Türk meslektaşları, Türkiye'deki oryantalistik ve Türkoloji alanlarını zenginleştiren, verimli bir akademik iş birliğinin yolunu açan bir bilgi ve iletişim ağı oluşturmuşlardır (Yılmaz Önder, 2004).

1958 yılına geldiğinde Amerika'daki hocalık serüveni başlamıştır. 1973'te Viyana'ya geçmesiyle sona ermiştir. Emekli olduğu 1984 yılına kadar da Viyana Üniversitesinde çalışmalar yapmaya, etimolojik sözlük için fişler biriktirmeye devam etmiştir.

Andreas Tietze'nin bilimsel çalışmaları, Osmanlıca ve Türkçe kelime dağarcığı, leksikografi, etimoloji ve dil bilgisi üzerine odaklanmış ve Osmanlı kültürüne dair derinlemesine araştırmalar içermiştir. Tutkulu bir araştırmacı olan Andreas Tietze, emekli olduğu 1984 yılından sonra bile Türkolog ve dil bilimci meslektaşlarına yönelik bir dizi bilimsel proje ve çalışma yürütmüştür. Ancak bu projelerin yayına dönüşmesi ve tamamlanması konusundaki çabalarında bazı zorluklarla karşılaşmıştır. Türkologlarla ve dil bilimcilerle iş birliği içinde olmaya devam etmiş, özellikle Türkoloji alanındaki kaynaklara ve çalışmalara katkıda bulunmuştur. Andreas Tietze'nin Türkoloji alanındaki çalışmaları ve projeleri; özellikle Türkçedeki Yunanca ve Arapça kökenli kelimelerin incelenmesi, Osmanlıca ve Türkçe etimoloji, dil bilgisi, sözlük çalışmaları gibi alanlarda ağırlık kazanmıştır. Türkiye Türkçesinin lugatini oluşturmayı amaçladığı bir projeyi hayata geçirmeye çalışmış ancak bu projelerin tamamlanması ve yayına hazır hâle getirilmesi konusundaki çabaları tam anlamıyla nihayete ermemiştir.

Andreas Tietze, Türkoloji alanında yaptığı çalışmalar ve öğretim faaliyetleri ile tanınan bir bilim adamıdır. Viyana Üniversitesinde görev yapmış ve öğrencilere Türkçe ve Osmanlı Türkçesi öğretmiştir. Özellikle Osmanlı kültürü, dil bilimi, edebiyatı ve tarihine odaklanmıştır. Akademik çalışmalarının yanı sıra, genç kuşaklara Osmanlıca el yazmalarını tanıtmak ve farklı stil seviyeleriyle ilişkilendirmek gibi eğitim konularına da önem vermiştir. Kendi ifadesine göre, Türkçe için bir ders kitabı yazma konusunda tereddüt yaşamış ve bu konuda bir eser bırakmamıştır. Okuma ve gramer kitabı konusunda daha cömert davrandığı söylenebilir. Ayrıca Tietze'nin Viyana'da bulunan İslam ve Oryantalistik Enstitüsü kütüphanesine katkı ve öğrencilerine de bu birikime geniş erişim imkânları sağlamıştır. Öğrencilerine her zaman cömert davranmış ve kendi özel kütüphanesini onlara açarak Osmanlı Türkçesi ve Türkçe alanında kaynaklara ulaşmalarını teşvik etmiştir (Zürcher, 2002: 161).

Andreas Tietze'nin geniş bilgi birikimi ve disiplini, onu alanda saygın bir figür hâline getirmiştir. O, sadece bir bilim adamı olarak değil aynı zamanda bir insan olarak da saygı görmüştür. Kendisi, sadece bilgi birikimi ve disipliniyle değil, aynı zamanda kişisel özellikleriyle de tanınmıştır. İnsanlara karşı gösterdiği saygı, sevgisi, dostluğu ve bilgi paylaşımı ile akademik camiada derin bir etki bırakmıştır (Yılmaz Önder, 2004: 57).

Ortaylı (2023), Amerika'dan Viyana'ya gelen, 1971 yılı sonbaharında tanıştığı Tietze'ye dair notlarında kendisine yön veren hocanın, bu meşhur profesörün derin tevazusu ve bilgisi ile öğretmenin yanı sıra sessizce had bildiren bir hali olduğunu ifade etmiştir. İnsanları hayrete düşüren derin bilgisine ek olarak "*Nejat Göyünç'ün Avusturya şubesi gibi derviş sabrında bir adamdı.*" cümlesinde onun sabrını da tasvir etmiştir. Gerek Türkçe gerekse başka dillerde, bilgisine başvuran tüm öğrencilere yardım eden Tietze'ye duyduğu hayranlığı artık onun gibilerin yetişmediğini söyleyerek belirtmiştir.

Ömrünü Türk diline adayan Andreas Tietze, ömrünün sonlarına doğru hastalıklarla mücadele etmiş, 22-23 Aralık 2003 gecesi 90 yaşında, doğduğu şehir olan Viyana'da beyin kanaması geçirerek hayata gözlerini yummuştur. Böylece bilime adanmış bir yaşam sona ermiştir.

Ölümünün ardından anısını yaşatmak için Viyana Üniversitesi tarafından "Andreas Tietze Türk Araştırmaları Anma Bursu programı başlatılmıştır. Gelecekteki akademik çalışmalarda anılması ve mirasının sürdürülmesi amaçlanmıştır. Bu, sadece Tietze'nin çalışmalarını onurlandırmakla kalmayıp aynı zamanda yeni nesil araştırmalara ilham verecek Türkoloji sahasında derinleşmeyi de teşvik etmektedir (<https://tuba.gov.tr/tr/haberler/akademiden-haberler/viyana-universitesinden-prof.-andreas-tietze-adina-turk-arastirmalari> 20.08.2024 tarihinde alınmıştır.).

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın genel amacı, Türkolog Andreas Tietze'nin Türk edebiyatındaki rolünü anlamak, değerlendirmek ve belirli bir çerçeve içinde incelemektir. Bu genel amaç doğrultusunda belirlenen özel amaçlar şunlardır:

- Tietze'nin edebi eserlere ve dönemlere olan yaklaşımını, metodolojisini ve tematik vurgularını anlamak adına Türk edebiyatı üzerine yazdığı makaleler, kitaplar ve diğer eserlerin bir analizinin yapılması,
- Tietze'nin Türk edebiyatındaki temsilinin, özellikle hangi dönemlere veya yazarlara odaklandığının incelenmesi,
- Tietze'nin Türk edebiyatındaki çalışmalarının türsel çeşitliliği ve bu çeşitliliğin edebi üretimdeki etkileri, hangi tür eserlere öncelik verdiği ve bu eserlerdeki tematik vurguların analiz edilmesi,
- Tietze'nin Türk edebiyatındaki yerini anlamak için diğer Türkologlar, yazarlar veya akademisyenlerle olan etkileşimleri ve iş birliklerinin değerlendirilmesi,
- Akademik çevrelerle ilişkilerinin, çalışmalarının şekillenmesinde nasıl bir rol oynadığının anlaşılması,
- Tietze'nin Türk edebiyatındaki yerinin daha geniş bir bağlamda anlaşılması için gerekli hususlarının ele alınması amaçlanmaktadır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma metodolojisi, doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Merriam'a (2013) göre, nitel araştırmalarda verilerin analizi sonucunda elde edilen sonuçlar tam olarak okunur ve birbiriyle bağlantılı veya birbirini içeren öğelerden kategorilerin oluşturulması araştırma sonucunu sağlar. Bu bağlamda sanatın bireylerin ve toplumun çevresel davranışlarını nasıl şekillendirdiğini inceleyerek ekolojik olarak sürdürülebilir kalkınma ile bütünleştirmek için en uygun araştırma yöntemi nitel araştırma yöntemidir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada nitel veri toplama tekniklerinden doküman analizi kullanılmıştır (Creswell, 2013). Doküman incelemesi, incelenen konu ile ilgili olgu ve olaylara ilişkin verileri içeren yazılı dokümanları inceleyerek bilgi edinmeyi içerir. Doküman incelemesi, incelenen konu ile ilgili bilgileri içeren resim ve yazılı materyallerin en geniş açıdan incelenmesi gerektiğini ifade etmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Doküman analizinde, araştırma konusuna ait bilgi içeren materyallerin incelenmesi esastır. Doküman analizinde hem yazılı hem de resim, fotoğraf, grafik, şekil, tablo vb. görsel materyaller kullanılabilir.

Bulgular

1. Şiir, Müzik ve Andreas Tietze

Andreas Tietze, Osmanlı şiirinde gemici dili üzerine bir dizi makale kaleme almıştır. Bu makaleler, "XVI. asır Türk şiirinde gemici dili" başlığı altında yayımlanmıştır ve şu başlıklara sahiptir: "Âgehî kasidesi ve tahmisleri" (1951), "Nigârî, Kâtibî, Yefîm" (1953) ve "Âgehî kasidesine nazireler" (1955) (Köhbach, 2004b).

Talat Tekin, Karl Foy tarafından 1901'de dünyaya tanıtılan Gotik harflerle yazılmış iki Yunus Emre şiirini üzerine "Yunus Emre'nin Gotik Harfleriyle İki Manzumesi" adlı makalesini 1987 yılında Erdem dergisinde yayımlamıştı. Çalışmanın ardından Tietze (1991) ise tahribata uğramış pasajlarının pek çok filolog tarafından yeterince anlaşılamadığına ve eserin yoruma açık olduğuna dair görüşlerini içeren incelemelerini "Gotik Alfabesinde Basılmış Bir Türk Şiirinin Yeni bir Yorumu Hakkındaki Görüşler" başlıklı yazısında paylaşmıştır. İncelemesinde, eserin Latince çevirisinde metne sadık kalınmadığı, bu sebeple şiir üzerinde çalışma yürütenler ile fikir ayrılığına düştüğü kelimelerin açıklamasını yapmaktadır.

Andreas Tietze (1994)'nin Ermeni harfleriyle yazılmış Türkçe eserlere yönelik diğer bir çalışması, Antonio Caldara'nın (Viyan'a'da, 1736'da ölmüştür) "La morte d'Abel" oratoryosu için Pietro Metastasio'nun (Viyan'a'da, 1782'de ölmüştür) yazdığı libretto ile ilgilidir. Bu çalışmanın başlığı şu şekildedir: "Kain und Abel: die armeno-türkische Übersetzung eines Oratoriums von Metastasio" (Kabil ile Habil: Metastasio'nun bir oratoryosunun Ermeni harfli Türkçe çevirisi). Viyan'a'daki Mekitaristlerin büyük bir Ermeni harfli Türkçe eser koleksiyonuna sahip olduğunu belirtmek önemlidir. Andreas Tietze'nin çalışmaları, bu kütüphanedeki el yazmaları ve basılı eserler üzerinde odaklanarak Ermeni harfli Türkçe eserlerin dil bilimsel ve kültürel açıdan incelenmesine katkı sağlamıştır. Tietze'nin bu alandaki çalışmaları, Osmanlı İmparatorluğu'nun çokdilli ve çokkültürlü yapısının izlerini sürmekte ve bu eserlerin kültürel mirasa olan katkılarını vurgulamaktadır.

Andreas Tietze, Osmanlı şarkıları ve İbrani ilahileri üzerine yaptığı çalışmalarda, özellikle incipitlere odaklanarak Osmanlı ve İbrani edebiyatları arasındaki kültürel etkileşimi ele almıştır. Tietze'nin bu çalışmalarından biri 1991'de yayımladığı "Türkische Lieder in hebräischer Umschrift" adlı makalesidir. Bu makalede, İbrani transkripsiyonu ile Türkçe şarkıları inceleyerek Osmanlı müziği ve İbrani şiiri arasındaki bağlantıları araştırmıştır (Turan, 2014; Köhbach, 2004b).

1995 yılında Joseph Yahalom ile birlikte yazdığı "Ottoman Melodies, Hebrew Hymns: a 16th-century cross-cultural adventure" adlı kitap, Osmanlı melodileri ve İbrani ilahileri konusunda detaylı bir inceleme sunar. Bu kitap, Yahalom'un mistik İbrani şiiri ve Türk/Türkçe arka planıyla ilgili bilgileri içerirken, Tietze ise konuya Osmanlı şiiri ve güftesi açısından yaklaşmıştır. Kitap, 345 adet incipit ve onlarla ilgili yorumları içermektedir. Bu incipitler, Türkçe şarkılar ve İbrani ilahilerinin başlangıç dizelerini temsil etmektedir. Tietze ve Yahalom, her incipit için İbrani harfleriyle transkripsiyon, Latin harfleriyle transkripsiyon, varsayılan vezin, bestenin makamı, şairin kimliği ve gerekirse ek yorumlar gibi detaylı bilgiler sunmaktadır. Tietze'nin bu çalışmaları, Osmanlı ve İbrani kültürlerinin müzik ve şiir alanındaki etkileşimini anlamak, popüler incipitlerin çokluğu üzerinden kültürel bağlamı keşfetmek ve bu iki kültür arasındaki ilişkiyi sosyokültürel bir perspektiften değerlendirmek adına önemli bir kaynak teşkil etmektedir (Ambros, 2022, s. 21-22). Ayrıca, Türkçe türküler, şiirler ve ezgiler üzerine yaptığı çalışmalarla, Osmanlı edebiyatının farklı diller ve kültürlerle etkileşim içinde olduğunu

göstermiştir. Eski Anadolu Türkçesi şiiri ile Batı şiiri arasında detaylı bir karşılaştırma yaparak farklı kültürlerdeki edebî benzerlikleri belirleme ve tanımlamada kullanılması gereken ölçütleri ortaya koymuştur (Anetshofer, 2005, s. 315-316).

Andreas Tietze' nin "Yunus Emre and His Contemporaries" başlıklı İngilizce makalesi, Batı'da pek bilinmeyen Yunus Emre'yi, onunla benzerlikler taşıyan bir figür olan Todili Iacopone üzerinden inceler. Tietze, bu karşılaştırmalı çalışmasında, Yunus Emre'nin ilahilerini ve Todili Iacopone'nin laudelerini dil, üslup ve içerik açısından karşılaştırarak ilginç benzerliklere dikkat çeker. (Ambros, 2021, s. 15, Tietze, 1981)

2. Türk Dili ile Temas Hâlindeki Diller ve Andreas Tietze

Bugün, farklı Türk dilleri Batı Avrupa'dan Çin Denizi'ne kadar geniş bir alanda konuşulmaktadır. Bu diller birbirleriyle ilgili olsa da çeşitli faktörler onların daha büyük veya daha küçük ölçüde farklılaşmasına neden olsa da Türk dilleri arasındaki ilişki dikkat çekicidir.

Türk dilleri tarih boyunca iki yönde ilerlemiştir: Diğer dillerle olan sayısız ilişkisi ve kendine özgü karakteri (Johanson, 1988: 51-61). Türkçe konuşan topluluklar genellikle Doğu ile Batı, İran ile Slav dünyası, İslam ile Bizans sınırları arasında kültür taşıyıcıları olmuştur (Johanson, 2007, s. 25). Bu alanda İran, Moğol ve Slav dilleri ile yakın ilişkiler olmuş ve sonuç olarak birçok unsur hem Türk dillerinden diğer dillere hem de diğer dillerden Türk dillerine kopyalanmıştır.

2.1. Türkçe ve Farsça

Osmanlı Türk edebiyatı, başlangıcından 20. yüzyılın başlarına kadar klasik Fars edebiyatından güçlü bir şekilde etkilenmiştir. Farsça, Osmanlı eğitiminin ayrılmaz bir parçasıydı. Bu nedenle, Osmanlı Dönemi şiir ve yazılarında birçok kelime Farsçadan alınmıştır (Tietze ve Lazard, 1967, s. 125). Andreas Tietze, Türkçe ve İran dilleri arasındaki ilişkiyi çeşitli çalışmalarda ele almıştır. Modern Farsça kelimelerin Anadolu Türkçesine transferi üzerine yapılan ilk çalışmalardan biri, Tietze'nin "Persian Loanwords in Anatolian Turkish" başlıklı çalışmasıdır ve bu çalışmada Andreas Tietze, Anadolu Türkçesine transfer edilen 136 kelimeyi incelemektedir. Standart dilde temsil edilmeyen ancak Anadolu ağızlarında kullanılan Farsça ödünç kelimelere daha az dikkat edilmiştir.

Andreas Tietze, Türkçe ve İran dilleri arasındaki ilişkiyi ele alan çeşitli çalışmalara imza atmış bir dil bilimcidir. Bu çalışmalarını genellikle dil bilimi, filoloji ve kültürel etkileşim konularında odaklanmıştır. Tietze'nin Türkçe ve İran dilleri arasındaki ilişkiye dair önemli çalışmalardan bazıları şu şekildedir:

- "Persian Loanwords in Anatolian Turkish" (Oriens, 1967): Tietze, Modern Farsçadan Türkçeye geçmiş kelimeleri inceleyerek Osmanlı dönemi Türk edebiyatının Fars edebiyatından ne kadar etkilendiğini kelime dizini ekleyerek göstermiştir.
- "Persische Ableitungssuffixe im Azerosmanischen" (1964): Bu çalışmada Tietze, Azerbaycan bölgesindeki Osmanlı dönemi Türkçesi ile Farsça arasındaki dil bilimsel etkileşimlere odaklanmıştır. Kopyalanan dil bilimsel unsurların nasıl şekillendiğini ve kullanıldığını incelemiştir.
- "Turkic and Iranian Lexical Contacts" (Turcologica, 1997): Bu çalışmada, Tietze, Türkçe ve İran dilleri arasındaki leksikal (sözcük dağarcığı) etkileşimlere odaklanarak bu iki dil ailesi arasındaki benzerliklere ve etkileşimlere ışık tutmuştur.

- "Die Abdal (Eynu) in Xinjiang" (1994): Tietze'nin Otto Landstatter ile ortak kitap çalışmasıdır. Çin'in Sincan bölgesinde yaşayan Eynular veya Abdallar üzerine bir çalışma yaparak, dil bilimsel ve kültürel bağlamda bu topluluğun Türk ve İran etkileşimini ele almıştır.

Tietze'nin bu çalışmaları, Türkçe ve İran dilleri arasındaki ilişkilerin derinlemesine incelenmesine ve bu iki dil ailesinin tarihsel etkileşimlerine dair önemli bilgiler sunmaktadır.

2.2. Türkçe ve Slavca

Oğuz soyundan gelen Osmanlıların Balkanlarda kurduğu yönetimin, altı yüzyıl boyunca farklı kültürel etkileri beraberinde getirdiği görülmektedir. Bu altı yüzyıllık hükmünün bir sonucu olarak, Türk ve Slav dilleri arasında bir ilişki oluşmuştur. Osmanlı Türkçesi ve onun devamı olarak görülebilecek modern Türkçede Slav unsurlarına baktığımızda bu etkileşimin izleri rahatlıkla görülmektedir (Tietze, 1957: 28).

Daha önce Miklosich tarafından toplanmış olan standart Osmanlı dilindeki Slav unsurları, Tietze tarafından "Slawische Lehnwörter in der türkischen Volkssprache" başlıklı 47 sayfalık uzun makalede Türk-Slav temasıyla ele alınmıştır. Tietze'nin 233 başlık üzerinde çalıştığı bu eser, birçok açıdan modern dil ilişkileri çalışmalarına benzemesi bakımından önceki çalışmalardan farklıdır. Tietze, Slav-Türk dil temaslarına tarihsel bir arka plan sunduktan sonra Slav kopyalarının Anadolu ağızlarında nasıl kullanıldığını incelemiştir. Burada ele alınan kopyalar, serbest morfeplerden oluşmaktadır. Bu çalışmada incelenen Slav unsurları ile Asya'daki Türk dillerinde bulunan Slav unsurları arasında genel bir fark görülmektedir. Bu unsurlar arasında eski ve yaygın kültürel kelimeler nispeten azdır. (Tietze, 1957, s. 1) Burada incelediği kelimelerden yalnızca "poğaç" kelimesini 15. yüzyıla dayandırabilmiştir. (Tietze, 1973, s. 221)

Anadolu ağızlarındaki Slav kopyalarının Türk Balkanlarındaki Slav dillerinden geldiği görülmektedir. Çalışmada kelimeler Slav etimonuna göre alfabetik sırayla düzenlenmiştir. Genellikle Rusça, Ukraynaca, Bulgarca, Sırp-Hırvatça ve Slovence formları bu sırayla verilmiş, diğer Slav unsurları ise istisnai durumlarda kullanılmıştır. Türk varyantlarının listesi iki nokta üstüne alınarak sunulmuştur. Kopyaların coğrafi bilgileri il il verilmiş; il adının ardındaki yıldız, kelimenin Balkan ülkelerinden gelen Türk göçmenlere veya mültecilere ait olduğunu belirtmektedir (Tietze, 1957, s. 32).

Slav dilleri ile ilgili bir diğer çalışması "becene" kelimesinin kökeni üzerine çalıştığı "Ein Slavisches Lehnwort In Den Früh-Osmanischen Chroniken" adlı makalesidir. Örnekleri için Tarama Sözlüğü'nden yararlanan Tietze, kelimenin 1521 Belgrad seferi günlüğünde de geçtiğini dile getirir. (Tietze, 1973)

2.3. Türkçe ve Yunanca

Tipolojik olarak çok farklı diller olan Türkçe ile Yunanca arasındaki doğrudan temas, Oğuz boylarının Anadolu'ya gelişiyle başlamış ve yüzyıllar boyunca devam etmiştir. Diller arasındaki daha önceki çok sınırlı temasları bir kenara bırakılırsa Türkçe ve Yunanca arasındaki temasın 11. yüzyıldan 1922'ye kadar devam ettiği söylenebilir. Yüzyıllardır süregelen şehirlerde, köylerde, limanlarda, ticaret hayatında ve öğrenimde yakın temas, birçok dil ögesinin bu diller arasında kopyalanmasına neden olmuştur.

Yunancadan alınan Türkçe üzerine en önemli çalışmalar Miklosich, Meyer ve Rouzevalle'a aittir. Bu eserlerdeki Türk unsurlarının varlığı büyük ölçüde Türklerin Balkanlar üzerindeki egemenliğine bağlıdır. Türkçedeki Yunanca unsurlar genellikle Miklosich, Gustav Meyer, Krumbacher ve Tzitzilis'in eserlerinde araştırılmıştır. Tietze'nin bu konudaki en önemli çalışması 1954 yılında

yayımlanan "Griechische Lehnwörter im anatolischen Türkisch" adlı makalesidir. Tietze, bu çalışmasında özellikle Gustav Meyer'in 60 yıl önce yayımlanan ve Yunanca ödünç kelimelerle ilgili yaptığı araştırmanın eksik yanlarına dikkat çekiyor. Bu eksikliğin, çoğunlukla İstanbul'da duyulan dil üzerinde yoğunlaşılmasından ve Anadolu'nun kırsal bölgelerindeki kelimelerin yeterince ele alınmamasından kaynaklandığını öne sürmektedir. Çalışmasını tarama sözlüğü temelinde oluşturan Tietze, diğer araştırmaların halk arasında hala yabancı olan kelimeleri tercihlerinden farklı olarak halk tarafından benimsenmiş yabancı kelimeleri kullanmıştır. Çalışma denizcilik ve balıkçılığa dair kelimelerden özellikle arındırılmıştır. Tietze'nin çalışmasında Yunanca etimonuna göre sıralamıştır 300'den fazla kelimeyi ele alınmış olup bu kelimelerin sayısının Kukkidis ve Tzitzilis'in çalışmalarından daha az olduğu görülmektedir. Tietze, listesinin eksiksiz olmadığını iddia etmemektedir (Tietze, 1954, s. 207).

Tietze'nin çalışmasına göre, Yunancadan Türkçeye kopyalanan kelimelerin çoğunluğu isimlerdir. Farklı bölgelerdeki diller arasındaki temasın benzer sonuçları olduğu görülmektedir (Johanson, 1998). Bu, isimlerin bir dilde diğerine nispeten kolaylıkla kopyalandığını göstermektedir (Johanson 2007, 49-50). Bir kelimenin kaynak dilinden alıcı dile geçerken değişeceği kaçınılmazdır. Yunanca bir çoğulun Türkçeye kopyalandığında tekil olarak yorumlandığı örnekler vardır (Tietze, 1954, s. 245).

Tietze, Yunanca kökenli bu kelimelerin daha çok tarım, ev eşyaları, mutfak gereçleri, hayvancılık gibi gündelik yaşamla ilgili alanlarda yoğunlaştığına, hayvancılık terimlerinin az olduğu ve akrabalık ilişkileriyle ilgili kelimelerin hiç bulunmadığına dikkat çeker.

Ülkedeki neredeyse tüm bölgelerde kullanılan Yunanca kopyalar bulunmaktadır. Örneğin, fitrek (Isparta) "tohum ve panaz" (Bursa) "fener, lamba" Yunancadan kopyalanmış kelimelerdir. Türkiye'nin güneydoğusunda, diğer bölgelerde yaygın olarak görülen malzemedan nispeten az görülmektedir. Buna göre, ülke genelinde ve özellikle Yunanların hiç yaşamadığı doğu illerinde tespit edilen kopyaların, daha eski bir dil ilişkileri sınıfına ait olduğu varsayılabılır. Bu katman, Osmanlı öncesi dönemlere aittir. Tietze burada, Türk dilinin en eski belgelerinden biri olan 1303 tarihli Codex Cumanicus'ta tespit edilen Yunancadan kopyalanan chiras, mangdanus ve vsculi kelime örneklerini vermektedir (Tietze, 1954, s. 250).

Tietze, kopyalanan kelimelerdeki değişiklikleri inceleyerek Yunancadan Türkçeye kopyalanan kelimelerin kaynağını standart Yunanca olarak göstermenin yanlış olduğunu vurgular. Bu nedenle, kopyalanan kelimeleri incelediğimizde, aynı bölgede konuşulan Yunanca lehçesinin temel alınması gerekir. Kelimelerde gerçekleşen en önemli değişikliklerin çoğu -ses değişiklikleri, ses kırpma, metatez vb.- ilgili Yunanca lehçesindeki ortaya çıkışlarına geri götürülebilir. Bu yaklaşım, modern ilişki dil bilimi çalışmaları için doğru kabul edilmektedir.

2.4. Türkçe ve Arapça

Türklerin onuncu yüzyılda İslam'ı kabul etmeleri, Arapçadan birçok kelimenin kopyalanma yolunu açmıştır. İslam'a geçişten sonraki ilk Türkçe eserler olan Kutadgu Bilig ve Atebetü'l Hakayık gibi eserlerdeki Arapça kelimeler bunun açık bir göstergesidir. Selçuklu Dönemi'nde, devlet işleri ve bürokrasi genellikle Farsça olarak yürütülmüş, din ve bilim alanlarında ise Arapça kullanılmıştır. Yine, Osmanlı medreselerinde Arapça, din ve bilim dil olarak kullanılmıştır. Bu okullarda Arapça eğitimi alanlarda öğrenilen Arapça kelimeler sadece bilim kitaplarında kalmamış, Türkçeye girmiş ve günlük konuşmada kullanılmıştır. Bu şekilde, Arapça kelimelerin Türkçeye geçişinin orijinal kaynağı, okul eğitimi sürecinde kopyalanmadır (Akar, 2010, s. 10-13).

İslam ile ilgili olarak Türkçeye kopyalanan ilk Arapça kelimeler dini konularla ilgilidir. Ayrıca, birçok öğrenim dalıyla ilgili kelimeler sıkça Türkçeye kopyalanmış ve Osmanlı Türkçesinde kullanılmıştır. Matematik, tıp ve astronomi gibi birçok alandan gelen kelimeler, bilim sınırlarını aşarak yaygın kullanıma geçmiştir.

Andreas Tietze de Türk-Arap dil temasına katkıda bulunmuştur. "Direkte Arabische Entlehnungen im Anatolischen Türkisch" adlı makalesinde 216 fiil birimi ele alınmıştır. Tietze'nin daha önceki çalışmalarının prensipleri (Tietze, 1958) burada da geçerlidir.

Andreas Tietze, Arapça kelimelerin Türkçeye Farsça gibi diğer diller aracılığıyla geçtiği durumları dikkate almamaktadır. İncelemeye başlamadan önce, Arapçanın Türkçeye kopyalanmasının dört ana kaynağını belirtmiştir:

- En eski katman, Pers kültürü aracılığıyla Arapça ve Türkçe arasındaki ilişkilerin bir sonucudur. Perslerin Türkler üzerindeki erken etkisi, Farsçada kullanılan bazı Arapça öğelerin Türkçeye aktarılmasına neden olmuştur.
- Arap kültürü, özellikle dini yaşam ve düşünce alanlarında, Türkleri ilk ve doğrudan etkilemiştir. Bu bağlamda birçok kelime Arapçadan Türkçeye kopyalanmıştır.
- Osmanlı İmparatorluğu'nun Arapça konuşulan ülkeler üzerindeki yayılması, dil temaslarının artmasına yol açmıştır.
- Türklerin yerleştiği Anadolu bölgeleri ile Arap nüfusunun yoğun olduğu sınır bölgeleri arasındaki ortak alanlar, kültürel ve dini etkileşimi derinleştirmiştir.

2.5. Türkçe ve Diğer Diller

Andreas Tietze, yukarıda bahsedilenlerden farklı olarak Türkçenin Ermenice, Kürtçe, Lazca, Gürcüce, Fransızca ve İngilizce gibi dillerle de temas kurduğunu belirtmiştir. "Die formalen Veränderungen an neueren europäischen Lehnwörtern im Türkischen" başlıklı bir çalışmada, Tietze Türkçeye Avrupa dillerinden kopyalanan öğelere odaklanmıştır. Bu çalışma, Avrupa dillerinden kopyalanan kelimelerin biçimdeki değişikliklerini göstermeyi amaçlamaktadır. Tietze, yabancı kelimelerin asimilasyon sürecindeki aşamaları göstermek için çeşitli karakteristik örnekler kullanmıştır. Türk ses sistemiyle uyum sağlamak için, kopyalar bazen ilgi çekme, düşürme veya ünlü ve ünsüzlerde değişiklik gibi asimilasyon süreçlerine tâbi olmaktadır. Tüm değişiklikleri sistemli bir şekilde gösterdikten sonra Tietze, artis "Schauspieler(in)", von franz. artiste (Tietze, 1952: 251); balo "Ball (Tanzfest) ", von ital. ballo (Tietze, 1952: 251); çimendifer "Eisenbahn", von franz. chemin de fer (Tietze, 1952: 253); erzaç "Surrogat, Ersatz", von deutsch Ersatz (Tietze 1952, s. 254); Taymis "Themse", von engl. Thames (Tietze, 1952, s. 265) örnekleri listeleyerek çalışmasını tamamlamıştır:

Ayrıca, Tietze'nin Kahane (1958) ile gerçekleştirdiği "Lingua Franca in the Levant" başlıklı 752 sayfalık ansiklopedik tarihsel sözlüğü, denizcilik terimlerini ele almaktadır. Türkler, 13. yüzyılda Alanya, Antalya ve Sinop'u fethettikleri zaman denizi ilk defa görmüşlerdir. Denizciliğe dair çok fazla terimi bulunmayan Osmanlı Türkçesine İtalyan ve Ceneviz tüccarları ile ilişki kurulması ve birçok Venedik ve İtalyan teriminin günlük dilde benimsenmesiyle giriş gerçekleşmiştir.

Çalışma, Osmanlı'nın denizcilik faaliyetine başladığı 13. ve 15. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar olan terimlerle sınırlandırılmıştır. İtalyanca (723) ve Yunanca (155) kökenli terimlerin bir araya getirilmesiyle döneminin en kapsamlı ve güncel listesi hazırlanmıştır. Terimlerin; etimolojik köken, bulunduğu bölgedeki tarihsel geçmişi, Türkçedeki varyant ve yazımları ile ek notları içeren dört boyut üzerinden dilsel ve tarihsel açıklamaları yapılmıştır. (Robinson, 1962). Eserin bir eleştirisini kaleme alan Messing

(1961), bazı kelimelerin açıklamalarını yeterli bulmamakla birlikte çalışmanın bütün olarak alan için bir maden olduğunu ifade etmiştir.

3. Andreas Tietze ve Eynuca

Çin'in Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde dağınık bir şekilde yaşayan Eynular veya Abdallar, komşuları Uygurlardan farklı bir hayat tarzı ve sosyal statüye sahip olmalarının yanı sıra konuştukları Farsça benzeri özel bir lehçe ile Türk dili haritası içinde dikkat çekici bir konuma sahiptir (Memtimin, 2020, s. 198).

Ladstätter ve Tietze'nin (1994) çalışması ile Eynuca araştırmalarında önemli gelişmeler kaydedilmiş olup dil bilgisi çalışmalarına ek olarak antropolojik ve tarihsel verileri içermektedir. Eynuların kökeniyle ilgili araştırmalar, Eynu dilinin derlenmesiyle birlikte yapılmıştır. Ancak Eynuların ve konuştukları özel lehçenin kökeniyle ilgili bazı soru işaretleri hâlâ bulunmaktadır. Bu soru işaretlerini çözmek ve genel olarak Eynu dilini belgelemek amacıyla Ladstätter ve Tietze (L&T)'nin, 1983 ve 1986 yıllarında iki alan araştırması gerçekleştirmiştir. Bu araştırmaların sonuçları 1994 yılında bir kitap hâlinde yayımlanmıştır.

L&T'nin çalışması, yeni veriler sunmanın yanı sıra mevcut malzemenin değerlendirilmesine odaklanmıştır. Ayrıca, Eynu araştırmalarının alışlageldik köken sorununu ele alan, sosyokültürel, antropolojik ve Eynuların kendi gelenekleri ile ilgili anlatıları içeren bir bölüm sunarak alan yazınının oldukça dağınık ve farklı dillerde yazılmış olması nedeniyle literatürü bütünsel bir şekilde değerlendiren ilk çalışma olma özelliği taşımaktadır (Ladstätter ve Tietze, 1994).

Eynuların sosyal konumları, yoksullukları ve gelişmemiş tarımla uğraşmaları gibi konular, daha önce Grenard tarafından vurgulanmıştır. Bu bağlamda, Eynular, Avrupa'da yaşayan Çingenelelere veya Orta Asya'da yaşayan ve Çingenelerin bir kolu olduğu düşünülen Lulilere benzetilmiştir. Ancak L&T'nin antropolojik gözlemleri, önceki çalışmalardan alıntılanan Mannerheim'in verileriyle sınırlıdır ve Eynuların kökeniyle ilgili kesin veriler sağlamaktan uzaktır.

Eynuların kendi kökenleriyle ilgili görüşleri ve Uygurların Eynularla ilgili anlatıları arasında çelişkiler bulunmaktadır. Bir görüşe göre, Eynular Hz. Hüseyin'in yanında savaşan ve Şiilerin torunlarıdır. Diğer görüş ise Eynuların Hz. Hüseyin'in katilleri olduğu ve bu nedenle lanetlendikleri inancını taşımaktadır. Bu sosyolojik açıdan önemli olan sözlü anlatılar, Eynuların kendilerini komşularından farklı bir şekilde konumlandırma isteklerini ve komşularının onlara bakış açısını yansıtmakta ancak kökenleri konusunda kesin bir bilgi sağlamamaktadır. Bu nedenle, LT'nin dil verileriyle Eynuların kökeniyle ilgili çözüm arayışı, sözlükteki etimoloji bölümüne odaklanmıştır.

"Dilin Genel Görünümü" başlıklı bölümde, LT (1994: 57-85), Eynu dilinin sözvarlığındaki daha önce belirlenememiş sözcüklerin etimolojileriyle ilgilenir. Bu, Eynu araştırmalarının temel sorularını çözmeye açısından önemli bir adımdır. Bu bölümde, LT, kendi alan araştırmaları sırasında derledikleri sözcüklerin yanı sıra daha önce üzerinde çalışılmış sözcüklere yeni öneriler sunar.

Eynuların kökeniyle ilgili olarak, LT çeşitli olasılıkları değerlendirmiştir. İlk olarak, Eynucanın Uygurcanın bir varyantı olabileceği düşünülmüştür. Bu fikir, Eynucanın Uygurca ile benzer dil bilimsel özelliklere sahip olması ve sözvarlığının büyük bir kısmının Uygurca sözcüklerden oluşmasıyla desteklenmiştir. Ancak, Eynucanın özel sözvarlığını oluşturan ve birçoğu İrani dillerle açıklanabilen sözcüklerin bulunması, bu dilin gizli bir Uygurca varyantı olabileceği tezini zayıflatmaktadır. L&T, gizli varyantlarda gizlenen sözcüklerin özel bir motivasyonla saklandığını belirtirken, Eynucadaki Uygurca dışı sözcükler için bu durumun geçerli olmadığını ifade etmektedir.

Eynucanın söz varlığında Uygurcadan alınmayan ve diğer Türk dillerine ait sözcükler de bulunmaktadır ancak bunlar L&T'ye göre köken sorusuna kesin cevap vermekten uzaktır. Bu sözcüklerin Farsça kökenli olabileceği ve bu yolla Eynucaya geçmiş olabileceği öne sürülmüştür.

L&T'nin en yakın olduğu görüş ise, Eynucanın İrani bir kökene sahip olduğu düşüncesidir. Eynucanın özel sözcük varlığının büyük bir kısmını oluşturan İrani kökenli sözcükler, çoğunlukla Yeni Farsça ile açıklanabilmektedir. Bu durum, Eynuların İran'ın merkezindeki anavatanlarından dinî veya siyasi zorluklar nedeniyle göç eden bir topluluk olduğu görüşünü desteklemektedir. Eğer İrani tezi kabul edilirse Eynucanın doğrudan Yeni Farsça ile ilişkili olduğunu düşünmek daha makul görülmektedir. Eynucadaki organ adları, sayılar, vücut bölümleri, akrabalık terimleri, ev aletleri gibi temel sözcük varlığına ait sözcüklerin çoğu Yeni Farsça kökenlidir. Ancak, L&T'ye göre, Uygurca ile karşılaştırıldığında bu sözcüklerin biçim ve anlam açısından farklı olduğu belirtilmiştir. Eynucadaki diğer İrani dillerle açıklanabilen sözcüklerin ise Eynuların göçleri sırasında karşılaştıkları Taciklerden kopyalanmış olabileceği düşünülmüştür. Bu argümanlar, Eynucanın kökeniyle ilgili L&T'nin görüşünün en yakın olduğu görüşü desteklemektedir (Ladstätter ve Tietze, 1994).

4. Etimoloji ve Andreas Tietze

Andreas Tietze'nin etimolojik çalışmaları, Türkoloji alanında önemli bir katkı sağlamıştır. Etimoloji, kelime kökenleri ve dil bilimsel olarak kelimelerin tarihî gelişimiyle ilgilenen bir alan olarak Tietze'nin araştırmaları, Türk dillerindeki kelime dağarcığının kökenini ve evrimini anlamak amacı taşımaktadır (Demir, 2009).

Tietze'nin etimolojik çalışmaları genellikle Türkçe kelimelerin kökenini, diğer Türk dilleriyle olan ilişkilerini ve dil ailesi içindeki konumlarını incelemiştir. Bu çalışmalar, Türk dillerinin tarihî gelişimi ve ayrıca diğer dil aileleriyle olan etkileşimleri hakkında bilgi sağlamıştır.

Etimolojik çalışmalarındaki derinlemesine analizleri, kelime dağarcığının evrimini ve Türk dilleri arasındaki benzerlikleri veya farkları anlamak isteyen dil bilimcilere ve araştırmacılara önemli referanslar sunmaktadır. Bu sayede, dilin tarihî kökenleri ve evrimiyle ilgili daha geniş bir perspektif elde edilmesine katkı sağlamıştır.

4.1. Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati (TETTL)

Tietze'nin Türkçenin 700 senelik tarihini kapsayan bu çalışması kapsamlı ve eşsiz bir eserdir. 1930'lardan itibaren biriktirdiği sözlük malzemesine dayanan "Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati, ilk cildi (A-E) Tietze hayatta iken (2002) 763 sayfa olarak Avusturya Bilimler Akademisi'nce Simurg Yayınevi tarafından basılmıştır. Hazırlıklarını yürüttüğü ancak ömrünün vefa etmediği ikinci cilt ise ölümünden altı yıl sonra öğrencileri tarafından tamamlanarak Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) tarafından yayımlanabilmiştir. 2015'de not ve fişlerin hakları Tietze'nin ailesi tarafından TÜBA'ya devredilmiştir ve çalışmaların kitaplaştırılması üzerine bir proje başlatılmıştır. İlk dört cildin (2016) yürütücülüğünü Prof. Dr. Semih Tezcan yapmış ve ciltleri bölmüştür (A-B, C-E, F-J, K-L). Vefatı ile birlikte kalan ciltlerin çalışmalarını Prof. Dr. Emine Yılmaz ile Prof. Dr. Nurettin Demir birlikte yürütmüştür. 2018'de beşinci (M-N) ve altıncı (O-R) cilt; 2019'da yedinci (S-Ş), sekizinci (T-V) ve dokuzuncu (Y-Z) cilt yayımlanmıştır. Onuncu cilt ise dizinden oluşmakta olup 2020'de yayımlanmıştır. 2021 de ise yeniden gözden geçirilmiş baskıda 8 cilt olarak okuyucusuna sunulmuştur (Tietze, 2023, s. 13-14).

TETTL'de Tietze Türkçenin söz varlığını belirlemeye yönelik, genel sözlüklere girmemiş olan ve yapısı ile anlamı açıklanmayı gerektiren kelimeleri bir araya getirme amacındadır. Bine yakın yazar ve araştırmacının iki bine yakın eserinden faydalandığı çalışmada madde başlarına dair bilgi

vermenin zorluğu ile karşılaşmıştır. Bunun sebebi ise 6. ciltten itibaren yazılı metin bulunmamasından kaynaklı olarak sadece fişler üzerinden çalışmaların yürütülmesi ve fişlerdeki madde başı ve alt maddelerin net olarak belli olmamasıdır. (Yılmaz vd. 2020)

Bu veriler arasında, genellikle standart sözlüklerde dikkate alınmayan ağız malzemesi önemli bir yer tutar. İlk toplu baskıda 7004 madde AD. [Anadolu diyalektleri] ve 265 madde ise RD. [Rumeli diyalektleri] kısaltmasıyla işaretlenmiştir. TETTL; sözlük maddesi, tanım, etimoloji ve tanımlama olmak üzere dört temel bileşeni içerir. Ağız malzemesi, sözlük maddelerinin belirlenmesi ve tanımlanması, ağız derlemelerinden alınan madde başı, tanım ve tanımlama, alıntılarla ilgili çalışmalardan elde edilen etimoloji, edebî metinlerden alınan tanıklamalar gibi çeşitli kaynaklardan derlenen bu bilgiler TETTL'nin içeriğini oluşturur.

5. Çeviri ve Tietze

Andreas Tietze, Almanca olarak basılmış eserlerin çeviri yolu ile Türkçeye kazandırılmasında önemli bir rol oynamıştır. Özellikle Behçet Necatigil ile birlikte adının yer aldığı iki çeviri kitap mevcuttur. (Tietze, 2023, s. 45) Bunlardan ilki Nazi rejimine karşı aktif bir şekilde çalışan Thomas Mann'ın "Der Tod In Venedig" adlı Alman dilinde yazılmış 1929 Nobel Edebiyat Ödülü kazanan eseridir. İlk basımı 2007 yapılan eser "Venedik'te Ölüm" ismi ile tercüme edilmiştir (Necatigil, 2020). Bir diğeri çeviri eser ise Rainer Maria Rilke'nin 1910 yılında roman türündeki tek eseri olan "Die Aufzeichnungen des Malte Laurids Brigge" isimli kitabıdır. Paris'teki hayatından sıkılan 28 yaşındaki Malte'nin tavırlarının Rilke ile örtüşmesi sebebiyle otobiyografik bir çalışma olarak da değerlendirilen kitap, "Malte Laurids Brigge'nin Notları" adıyla çevrilen kitap Dünya Edebiyatında Alman Klasikleri olarak Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1948'de basılmıştır (Soylu, 2012, s. 26).

Sonuç

Andreas Tietze, Türk kültür coğrafyasına etkileri ve ortaya koyduğu çalışmalarla dikkate değer bir isim olmuştur. Güner (2010), "Andreas Tietze, Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati (Cilt 2, F-J, Wien 2009)'na Katkılar" adlı çalışmasında, Tietze'nin eserinin ön sözünde incelediği bazı kelimelerin kökenini tespit edemediğini belirtmesinden hareketle sözlüğü baştan sona okuyarak Tietze'nin kökeni konusunda tereddüt yaşadığı bazı kelimeler hakkında görüşlerini ortaya koymuştur. Yılmaz (2022), "Andreas Tietze'nin Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati Işığında Yunus Emre'nin Söz Varlığı Üzerine Notlar" adlı çalışmasında Andreas Tietze'nin 2020'de yayımlanmış olan Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati'nin tanıklığıyla bazı sorunlara ışık tutmaya çalışmıştır.

Andreas Tietze'nin Türk edebiyatındaki katkıları, Türkoloji alanında önemli bir isim olarak öne çıkmasını sağlamıştır. Tietze'nin Türk edebiyatındaki yeri hem dil bilimi hem de kültür tarihine yaptığı önemli çalışmalarla şekillenmiştir. Bu alandaki etkileyici kariyeri ve derinlemesine analizleri, Türk edebiyatının anlaşılmasına ve değerlendirilmesine katkı sağlamıştır.

Tietze'nin Türk edebiyatındaki önemi, özellikle sözlük çalışmalarıyla öne çıkmaktadır. Türkçe Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati (TETTL) gibi kapsamlı sözlük projeleri, dil bilimciler, kültür tarihçileri ve edebiyat araştırmacıları için temel bir başvuru kaynağı olmuştur. Bu sözlükler, Türk dilinin tarihî ve çağdaş sözcük dağarcığını derinlemesine inceleyerek, dilin evrimi ve kültürel bağlamdaki değişimleri anlamamıza olanak tanımaktadır.

Tietze'nin Türk edebiyatına katkıları sadece dil bilimsel çalışmalarla sınırlı kalmamıştır. Aynı zamanda, Türk kültürüne dair geniş bir perspektif sunan eserleriyle de tanınmaktadır. Tietze'nin eserleri, dilin ötesinde kültür, gelenek ve toplumsal yapıya dair derinlemesine bir anlayışı ortaya

koymaktadır. Bu, Türk edebiyatının geniş bir bağlamda değerlendirilmesine olanak sağlayarak, öğrenciler, araştırmacılar ve meraklılar için zengin bir kaynak oluşturmuştur.

Tietze'nin Türk edebiyatındaki yeri, aynı zamanda öğrenci yetiştirme ve akademik yönetim alanında da belirgindir. Türkoloji alanında birçok öğrenci yetiştirmiş, onlara rehberlik etmiş ve alanın gelişimine katkı sağlamıştır. Bu, onun sadece bireysel katkılarıyla değil, aynı zamanda yetiştirdiği öğrenciler aracılığıyla da Türk edebiyatının geleceğine etki etmesini sağlamıştır.

Ayrıca, Tietze'nin Türk edebiyatındaki etkisi, disiplinler arası çalışmalar yaparak edebiyatı dilbilim, antropoloji ve tarih gibi farklı alanlarla entegre etmesinden kaynaklanmaktadır. Bu, Türk edebiyatının sadece edebî bir olgu olarak değil aynı zamanda dil, kültür ve tarihle iç içe geçmiş bir fenomen olarak ele alınmasına katkıda bulunmuştur.

Sonuç olarak, Andreas Tietze'nin Türk edebiyatındaki yeri büyük bir öneme sahiptir. Dil bilimsel çalışmaları, sözlük projeleri ve kültürel analizleri, Türk edebiyatının derinlemesine anlaşılmasına katkıda bulunmuş ve bu alandaki araştırmalara yeni bir boyut kazandırmıştır. Tietze'nin akademik liderliği ve öğrenci yetiştirme konusundaki başarıları, Türkoloji alanındaki gelişimde etkili bir rol oynamış ve onu Türk edebiyatının önde gelen figürlerinden biri yapmıştır. Onun Türkoloji alanındaki liderliği ve akademik katkıları, Türk edebiyatının derinlemesine anlaşılmasına, uluslararası düzeyde tanıtılmasına ve gelecek nesillerin eğitimine önemli bir katkı sağlamıştır.

Andreas Tietze'nin Türk edebiyatına katkıları ve Türkoloji alanında önemli bir isim olarak öne çıkması onun çok yönlü olarak araştırılmasını gerekli kılmaktadır.

Kaynakça

- Akar, A. (2010). Türkçe - Arapça arasındaki sözcük ilişkileri. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 8, 9-16.
- Ambros, E. G. (2021). On dokuzuncu yüzyıl öncesi Osmanlı edebiyatı: ana akımlar ve eğilimler. *Kün: Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 5-23. <https://doi.org/10.54281/kundergisi.11>
- Ambros, E. G. (2022). Andreas Tietze'nin Osmanlı şiiri araştırmalarına katkısı üzerine düşünceler ve ek notlar. E. Yılmaz, N. Demir, E. Çetinkaya (Ed.), *Andreas Tietze ve Avusturya Türkolojisi* içinde (s. 19-31). Neue Welt Verlag.
- Anetshofer, H. (2005). Long live ottoman studies: Andreas Tietze'yi (1914-2003) hatırlarken. *Journal of Turkish Studies/Türklük Bilgisi Araştırmaları*, 30(1), 315-350.
- Anetshofer, H. (2012). Tietze, Andreas. *İslam Ansiklopedisi*, 41, 147-148.
- Başgöz, İ. (2018). *Gemerek nire, bloomington nire, hayat hikayem*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Bliese, L. F. (1970). The lexicon-a key to culture; with illustrations from afar word lists. *Journal of Ethiopian Studies*, 8(2), 1-19.
- Creswell, J.W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri*. Siyasal Kitabevi.
- Demir, N. (2009). Edebi metinlerde ağız kullanımı hakkında bir ön çalışma. *Turcological Letters to Bernt Brendemoen*. Novus Forlag. (s. 97-108).
- Devellioğlu, F. (1996). *Osmanlıca Türkçe ansiklopedik lûgat*. Aydın Kitabevi.
- Dölen, E. (2010). *Türkiye üniversite tarihi 4 İstanbul Üniversitesi (1933-1946)*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Eren, H. (2004). Yitirdiklerimiz: Andreas Tietze (1914-2003) *TDL*, LXXXVII(626), 169-174.
- Faroqhi, S. (2004). In memoriam Andreas Tietze (1914-2003). *Turcica*, 36, 5-12.
- Foy, K. (1901). Die ältesten osmanischen transscriptionstexte in gothischen lettern. Zugleich ein Beitrag zur altosmanischen Litteratur. *Mittheilungen de Seminars für Orientalische Sprachen (Westasiatische Studien)*, 4, 230-277.
- Gökdağ, B. A. (2017). Andreas Tietze. *Bizim Külliye*, 72, 20-23.
- Griswold, W. J. (2004). Andreas Tietze (1914-2003). *Orta Doğu Çalışmaları Derneği Bülteni*. 38(1), 142-144. doi:10.1017/S0026318400046885.
- Güner, G. (2003). *Türk dilinde ünsüz değişimleri*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Güner, G. (2006). Türkiye’de kelime etimolojisi üzerine yayımlanan makalelere dair bir bibliyografya denemesi. *Journal of Turkish Studies-Türklük Bilimi Araştırmaları*, 30(2), 77-93.
- Güner, G. (2010). Andreas Tietze, tarihi ve etimolojik Türkiye Türkçesi lûgatı (Cilt 2, F-J, Wien 2009)’na Katkılar. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 58(1), 199-211.
- Hazai, G. (2004). Prof. Dr. Dr. h.c. mult. Andreas Tietze. *Günce TÜBA Bülteni*, 29. <http://www.tuba.gov.tr/upload/files/T%C3%9CBA%20.pdf>.
- Johanson, L. (1988). Grenzen der Turcia. Verbindendes und Trennendes in der Entwicklung der Türkvolker. U. Ehrensward (Ed.), *Turcica et Orientalia. Studies in honour of Gunnar Jarring on his eightieth birthday 12th October 1987* içinde. Swedish Research Institute in Istanbul, 51-61.
- Johanson, L. (1998). Code-copying in Irano-Turkic. *Language Sciences*, 20(3), 325-337.
- Johanson, L. (2007). Türkçe Dil İlişkilerinde Yapısal Etkenler. (Structural Factors in Turkish Language Interactions). N. Demir (Çev.), TDK Yayınları.
- Kadioğlu, S. & Şahinbaş Erginöz, G. (2017). Prof. Dr. Andreas Tietze. *Belgelerle İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde mülteci bilim adamları* içinde (s. 325-348). İstanbul Üniversitesi Yayını.
- Kahane, H. R., Kahane, R. & Tietze, A. (1958). *The Lingua Franca in the Levant: Turkish nautical terms of Italian and Greek origin*. University of Illinois Press.
- Köhbach, M. (2004a). In memoriam Andreas Tietze (1914-2003), *WZKM*, 94, 9-23.
- Köhbach, M. (2004b). Schriftenverzeichnis Andreas Tietze (1985-2002), *WZKM*, 94, 25-29.
- Ladstätter, O. & Tietze, A. (1994). *Die Abdal (Äynu) in Xinjiang*. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Memtimin, A. (2020). The Eynu in Xinjiang. *Turkic Languages*, 24(2), 198-214.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*. Turan, S. (Çev.), Nobel Akademik Yayıncılık.
- Messing, G. M. (1961). Review of the lingua Franca in the Levant: Turkish nautical terms of Italian and Greek origin, by H. Kahane, R. Kahane, & A. Tietze. *Speculum*, 36/2, 340-41.
- Necatigil, B. (2020). *Venedikte ölüm*. Can Yayınları.
- Necatigil, B. (2022). Andreas Tietze^yle mektuplaşmalar (1944-1976). *Tercümemi nasıl buldunuz? Otto Spies, Andreas Tietze, Annemarie Schimmel ve H. Wilfrid Brands’la mektuplaşmalar* içinde (s. 37-66). Yapı Kredi Yayınları.

- Ortaylı, İ. (2023). Andreas Tietze türkolojinin kaybı. *Defterimden portreler içinde* (s. 209-210). Kronik Kitap.
- Ölmez, M. (2004). Türkçenin yorulmaz araştırmacısı Andreas Tietze'nin ardından. *Toplumsal Tarih*, XX(122), 50-53.
- Özgür, M. C. (2017). Bir ömür Türkoloji... Prof. Dr. Semih Tezcan anısına. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 57(57), 283-293. Doi: 10.26561/iutded.370926
- Stewart Robinson, J. (1962). Review of the lingua Franca in the Levant: Turkish nautical terms of Italian and Greek origin, by H. Kahane, R. Kahane, & A. Tietze. *Journal of Near Eastern Studies*, 21(1), 58-60.
- Saniyan, A. K. & Tietze, A. (1981). *Eremya Chelebi Kômürjian's Armeno-Turkish poem "The Jewish bride"*. Harrassowitz Verlag.
- Soylu, Ü. (2012). *Cahit Zarifoğlu üzerinde Reiner Maria Rilke etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul.
- Tekin, T. (1987). Yunus Emre'nin gotik harfleriyle iki manzumesi. *Erdem*, 3(8), 367-392.
- Tietze, A. (1952). Die formalen Veränderungen an neueren europäischen Lehnwörtern im Türkischen. *Oriens*, 5(2), 230-268.
- Tietze, A. (1955a). Griechische Lehnwörter im anatolischen Türkisch. *Oriens*, 8(2), 204-257.
- Tietze, A. (1955b). XVI. asır Türk şiirinde gemici dili: Âgehî kasidesine nazireler. 60. doğum yılı münasebetiyle Zeki Velidi Togan'a armağan: *symbolae in honorem Z. V. Togan içinde*. Maarif Basımevi. 451-467.
- Tietze, A. (1957). Slavische Lehnwörter in der türkischen Volkssprache. *Oriens*, 10(1), 1-47.
- Tietze, A. (1958). *Direkte arabische Entlehnungen im anatolischen Türkisch*. Mélanges Jean Deny. J. Eckmann, A. S. Levend, ve M. Mansuroğlu (Ed.), Türk Tarih Kurumu Yayınları. 255-333.
- Tietze, A. (1964). Persische Ableitungssuffixe im Azerosmanischen. *WZKM*, 59(60), 154-200.
- Tietze, A. & Lazard, G. (1967). Persian loanwords in Anatolian Turkish. *Oriens*, 20, 125-168. <https://doi.org/10.2307/1580400>
- Tietze, A. (1973). Ein Slavisches lehnwort in den früh-osmanischen chroniken. *WZKM*, 65-66, 219-222.
- Tietze, A. (1981). *Yunus Emre and his contemporaries*. T. S. Halman (Ed.), *Yunus Emre and his mystical poetry*. (Indiana University Turkish studies 2.) Indiana University Press. 87-110.
- Tietze, A. (1989). "Gotik Alfabesinde Basılmış Bir Türk Şiirinin Yeni Bir Yorumu Hakkında Görüşler Meşeli, E. (çev.). *Erdem (Atatürk Kültür Merkezi Dergisi)*, 14, 409-418. "Bemerkungen zu einer neuen Lesung eines türkischer Gedich tes in gotischer Schrift", *Erdem (Atatürk Kültür Merkezi Dergisi)*, 14, Ankara: 399-408. Doi: 10.32704/erdem.1989.14.409
- Tietze, A. (1991). *Vartan Paşa, Aşabi hikâyesi: ilk Türkçe roman (1851)*. Eren Yayıncılık.
- Tietze, A. (1994). Kain und Abel (die armeno-türkische übersetzung eines oratoriums von metastasio). *Rocznik Orientalistyczny*, XLIX(2), 191-217.
- Tietze, A. & Yahalom, J. (1995). *Ottoman melodies, Hebrew hymns: a 16th-century cross-cultural adventure*. György, H. (Ed.). Akademiai Kiado.

- Tietze, A. (2002). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati. Sprachgeschichtliches und etymologisches Wörterbuch des Türkei-Türkischen. Cilt 1 A-E*. Österreichische Akademie der Wissenschaften. Simurg Yayınevi.
- Tietze, A. (2009). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi lugati. Sprachgeschichtliches und Etymologisches Wörterbuch des Türkei-Türkischen*. Wien: Österreichischen Akademie der Wissenschaften. Simurg Yayınevi.
- Tietze, A. (2023). *Tarihi ve etimolojik Türkiye Türkçesi lugati 1. Cilt*. E. Yılmaz, & N. Demir (Ed.). TÜBA.
- Turan, F. (2014). Stages of evolution: studies in Turkish language and literature. F. Turan (Ed.), *On sentence structure of Early Oghuz Turkish içinde* (s. 181-189). The Isis Press.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, E. (2021). Tarihî ve etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati'nde sözlü veriler. *Türk Dilbiliminde Tanımlama ve Belgeleme VIII*. Avusturya Türkolojisi.
- Yılmaz, E. (2022). Andreas Tietze'nin tarihî ve etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati ışığında Yunus Emre'nin söz varlığı üzerine notlar. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel sayı), 57-66.
- Yılmaz Önder, S. (2004). Andreas Tietze'nin biyografisi üzerine bir deneme. *Toplumsal Tarih*, XX(122), 54-58.
- Yılmaz, E., Tezcan, N. & Demir, N. (2020). *Semiz Tezcan kitabı*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Zürcher, E. J. (2002). Two young ottomanists discover kemalist Turkey. *Journal of Turkish Studies*, 26(2), 359-369.

Extended Abstract

Introduction

Andreas Tietze is known as one of the leading Turkologists and Orientalists of the 20th century. Born on April 26, 1914, and raised in Vienna, Tietze spent his early youth in Vienna. He began his master's degree in 1932 and completed his doctorate in 1936 with a dissertation on Italian agriculture. Due to increasing Nazi pressure, he realized the need to relocate. At that time, with the university reform taking place in Türkiye, German Jewish scientists were being employed. With a reference from his mentor, Ernst Von Aster, who had arrived in Istanbul before him, he started working as a lecturer at Istanbul University in 1938. He continuously improved himself in the Near Eastern and Balkan languages, which he had been interested in since his university education. While at Istanbul University, he attended Arabic classes. Through collaboration and knowledge sharing with exiled German scientists and Turkish colleagues, he enriched the fields of Oriental studies and Turkology in Türkiye, establishing a productive academic foundation. His teaching journey in America, which began in 1958, ended when he moved to Vienna in 1973. Until his retirement in 1984, he continued to work and collect index cards for an etymological dictionary at the University of Vienna. Tietze, who had a vast library, made it available to his students. Alongside his deep knowledge, he won hearts with his humble attitude. Having devoted his life to the Turkish language, Tietze battled illness toward the end of his life. A lifetime spent on Turkology, alongside his wife and their four children, came to an end in December 2003 in Vienna due to a brain hemorrhage.

Method

Document analysis, a qualitative data collection technique, was used in this research. Various memories, articles, books, and archives related to Tietze's life and works were examined to gather information. The most prominent works were selected.

Result and Discussion

Andreas Tietze's work on Turkish texts written in Armenian script, specifically his article "Gotik Alfabetesinde Basılmış Bir Türk Şiirinin Yeni bir Yorumu Hakkındaki Görüşler" and his article "Kain und Abel: die armeno-türkische Übersetzung eines Oratoriums von Metastasio" has been discussed in this section.

He also conducted studies on Ottoman songs and Hebrew hymns, examining the connections between Ottoman music and Hebrew poetry, with his article "Türkische Lieder in hebräischer Umschrift" published in 1991.

In collaboration with Joseph Yahalom, Tietze wrote a book in 1995 titled "Ottoman Melodies, Hebrew Hymns: a 16th-century cross-cultural adventure" providing a detailed examination of Ottoman melodies and Hebrew hymns.

His works also address the relationship between Ottoman Turkish literature and classical Persian literature, which influenced it in some way from its inception to the early 20th century. He examined 136 Persian loanwords transferred to Anatolian Turkish in his work "Persian Loanwords in Anatolian Turkish".

As a result of the six-century rule of the Ottomans in the Balkans, a relationship between Turkish and Slavic languages emerged. Tietze addressed the Slavic elements in standard Ottoman language previously collected by Miklosich in his 47-page article titled "Slawische Lehnwörter in der türkischen Volkssprache" focusing on the Turk-Slavic theme.

The relationship between Turkish and Greek began with the arrival of the Oghuz tribes to Anatolia and continued for centuries. Tietze's most important work on this subject is his article titled "Griechische Lehnwörter im anatolischen Türkisch" published in 1954. Tietze stated that the majority of words copied from Greek to Turkish evaluated according to their geographical distribution, are nouns.

The acceptance of Islam by the Turks in the 10th century opened the way for the copying of many words from Arabic. These words were used as language for religion and science both in the Seljuk and Ottoman periods. In Tietze's article titled "Direkte Arabische Entlehnungen im Anatolischen Türkisch" which contributed to the Turkish-Arabic language contact, 216 verb units were discussed.

Tietze's 752-page encyclopedic historical dictionary titled "Lingua Franca in the Levant" realized with Kahane in 1958, deals with maritime terms. It is limited to terms from the 13th and 15th centuries when the Ottoman maritime activities began until the 18th century. The most comprehensive and up-to-date list of terms of Italian (723) and Greek (155) origin has been prepared by bringing them together.

The study by Ladstätter and Tietze (1994) has recorded significant developments in Eynuca research, presenting anthropological and historical data in addition to linguistic studies. However, according to L&T, it has been noted that these words are different in form and meaning when compared

to Uyghur. It is thought that the words that can be explained with other Iranian languages in Eynuca may have been copied from the Tajiks encountered during the migrations of the Eynuca people.

Based on the dictionary material accumulated since the 1930s, the “Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati” covering 700 years of Turkish history, is a comprehensive and unique work. Tietze was able to prepare a volume containing the letters A-E while he was alive. In 2015, a project was initiated to publish the works by transferring all rights to TÜBA. The remaining volumes were continued by Prof. Dr. S. Tezcan(A-B, C-E, F-J, K-L), Prof. Dr. E. Yılmaz and Prof. Dr. N. Demir (M-N, O-R, S-Ş, T-V, Y-Z).

Tietze played an important role in translating German works into Turkish. There are two translation books in which his name appears alongside Behçet Necatigil. Thomas Mann's book “Der Tod In Venedig” which won the Nobel Prize in Literature in 1929, was translated into Turkish as “Venedik'te Ölüm”.

Rainer Maria Rilke's only novel, “Die Aufzeichnungen des Malte Laurids Brigge” published in 1910, is considered an autobiographical work and was translated into Turkish as “Malte Laurids Brigge'nin Notları”.

He has become a notable figure in Turkish cultural geography with his influences and works. By approaching Turkish culture and language from an interdisciplinary perspective, integrating literature with different fields such as linguistics, anthropology, and history, he has enriched the field of Turkology. Through mentoring many students, he has had an impact on the future of Turkish literature. Following a life adorned with successes and awards, his name is kept alive through the scholarship program established by the University of Vienna in his memory.

Conclusion

Andreas Tietze's extensive contributions to the fields of Turkology and Oriental studies have left an indelible mark on both Turkish cultural scholarship and global linguistic research. His interdisciplinary approach, combining literature, linguistics, history, and anthropology, significantly enriched the study of Turkish language and its connections with other cultures, such as Persian, Slavic, Greek, and Arabic. Through his scholarly works, translations, and mentorship, Tietze not only advanced the academic understanding of these subjects but also inspired future generations of researchers. His lasting legacy continues through his publications, the etymological dictionary he pioneered, and the scholarship program in his name, ensuring that his impact on Turkology endures well beyond his lifetime.

The extended abstract is proofread by a native English speaker and approved by the editorial board.